

"תערוכות בתל-אביב" / הארץ / 24.4.64 / תע' קבוצתית / מוזיאון תל-אביב לאמנות

תצפי"ת 1964 (תערוכת ציור ופיסול ישראלית - 1964) אינה דומה לרוב התערוכות הקבוצתיות שבהן נתברכה הארץ. ראשית, חברו בתערוכה זו 29 ציירים ופסלים שרבים מהם הם ממיטב היוצרים בשדה האמנות הפלסטית בארץ וממעצבי דמותה. שנית, אין זו תערוכה שאורגנה מ"גבוה" ע"י יוזמה חיצונית, אלא תוצאה של פעילות פנימית בין האמנים לבין עצמם, כתגובה לבעיות המטרידות אותם ופעולה - בדרך אמנותית - לקראת מטרה משותפת. הסיבות שגרמו לצורך בתערוכה זו הן רבות, אך החשובות בהן הן: א) אמנותם המשותפת של משתתפי התערוכה, שהשפה היחידה המאפשרת ביטוי לתקופה בה הם חיים, היא שפת האמנות המופשטת; ב) מלחמה במה שאנשי תצפי"ת קוראים "גישה ספקולטיבית לאמנות, מסחר בתודעה יהודית, שימוש בסמלים אשר איבדו את משמעותם זה כבר, שימוש באימפרסיות חיצוניות ותיאור חיצוני של עצמים ודמויות"; ג) הצורך בבמה משותפת בה יוכלו להציג "באור נכון וברוח בלתי פשרנית" את פרי יצירתם (כל הציטטות הן מתוך ה"אני מאמין" של חברי הקבוצה המופיע בשער הקטלוג). לשון אחר: מלחמתם של חברי קבוצת תצפי"ת היא כפולה: למען ביטוי בלעדי בשפת האמנות המופשטת ונגד התייחסות אל יצירת אמנות לפי הנושא שאותו היא מתיימרת לתאר.

למעשה זהה "אני מאמין" זה של חברי תצפי"ת לשל קבוצת "אופקים חדשים" בגלגוליה המאוחרים, זהות זו אינה מקרית: רבים מחברי תצפי"ת היו ממייסדי ומשתתפי "אופקים חדשים", והם רואים את התערוכה הנוכחית כהמשך ישיר לפעילות "אופקים חדשים" שהופסקה.

דמיון זה בין קבוצת תצפי"ת - לפחות במגמתה העיונית ובמטרותיה המוצהרות - ובין "אופקים חדשים", מחייב מאליו עיון בשאלה: אם כל מטרותיה של קבוצת "אופקים חדשים" לא הושגו, מדוע הפסיקה קבוצה זו לפעול? התשובה היא, שלפחות במסגרת הפעילות היוצרת של עולם האמנות הפלסטית בארץ, הושגו מטרותיה של קבוצת "אופקים חדשים" במלואן. היום אין כל צורך לצאת במלחמת תנופה למען האמנות המופשטת, לפחות לא בין הציירים והפסלים. לעומת כל פסל או צייר הדבק בסגנון פיגורטיבי, אפשר למצוא שניים המציירים בשיטה מופשטת. אפילו בקרב האספנים הרציניים, בעלי ההבחנה, הנטייה היום היא דווקא לצד האמנות שעד לפני מספר שנים מועט היתה בחינת "אוונגרד". מה, איפוא, תפקידה המיוחד של תערוכת תצפי"ת 1964?

אילו היתה כוונת אנשי תצפי"ת לבור את המוץ מהבר, ומוץ יכול להיות גם מוץ מופשט, היה אפשר רק לברך על פעילותם. דבר זה, אם כי ודאי התכוונו לכך, לא נעשה. גם בקרב אנשי תערוכת תצפי"ת מצויים מחקים (אם כי הפעם מחקים של סגנון מופשט), אפיגונים שונים, טכנאים מלוטשים שאין להם מה לומר ופרות קדושות. נכון הוא שאלה הם מעטים יחסית, אך דומה, שבטיכומו של דבר, חשיבותה של תערוכת תצפי"ת אינה קשורה כלל

ועיקר במגמותיה, אלא ברמת האמנים הבודדים שליצירתם ניתנת בה מסגרת. התערוכה חשובה, אלא שהיא זקוקה לגיבוש לא במסגרת אסכולות, אלא ע"י זיקוק רב עוד יותר. זיקוק כזה ישנה בלי ספק את שיווי המשקל הפנימי של תערוכה זו - פחות נספחים לאסכולות ויותר אמנים בעלי כיוון אישי בולט. מספרים שהשטן הופיע פעם אצל רבי אלימלך מליזנסק ואמר לו: "איני יכול לסבול עוד את הרדיפות שאתה וחסידיך רודפים אותי. אהפוך את כל העולם לחסידים, או אז איש לא יוכל להבדיל בין חסיד אמיתי ובין עושה דברו". דומה שתפקידה העיקרי של תערוכה כתצפי"ת חייבת להיות הבחנה בין החסידים האמיתיים ובין המתחסדים שתפילתם כזב. השם תצפי"ת 1964 מרמז לתצפי"ת 1965. דומה שתערוכה כזאת יכולה להיות אירוע מרכזי עבור מוקירי אמנות לסוגיהם, וכבר עתה כדאי להתחיל בהכנות לכך.